

К. 5817.

К. 58

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

МІСЯЧНИК

1923
525 а/ч
1934
101(201)
6-7

ч. II - ч.
6-кв.

ХАРКІВ

1923

У Харкові виходить український громадсько-політичний
і літературно-науковий місячник

„Червоний Шлях“

За редакцією: О. Шумського (головний редактор), П. Тичини,
Г. Гринька, В. Блакитного, С. Пилипенка і М. Хвильового.

В журналі беруть участь: Аусем (Берлін), Айзеншток, акад. Багалій, Брандлер (Германія), проф. Бузук (Одеса), Е. Варга (Германія), Вертгайм (Австрія), проф. Вовків (Одеса), проф. Веселовський, Васильченко, В. Гадзінський, проф. Герасимович, Анд. Головка (Полтава), проф. Гордієвський (Одеса), П. Грунський, М. Грінченко, С. Драгоманів, Ол. Дорошкевич, Ол. Досвітній (Катеринослав), Ф. Дунаєвський, Драй-Хмара (Кам. на Под.), акад. Еварницький, проф. П. Єфремов (Катер.), проф. Е. Ернст (Київ), проф. Желехівський, проф. Жук (Чернігів), В. Затонський, Д. Загул, М. Івченко, М. Йогансен, Н. Калюжний (Відень), Капельгородський (Лубні), Єв. Касяненко (Берлін), Г. Клунний (Київ), Г. Коляда, Г. Коцюба, А. Ковалівський, О. Копиленко, В. Коряк, Ів. Кулик, проф. Кузнецов (Харків), проф. Кучеренко, О. Кисіль, П. Козицький, Ол. Курило, Л. Курбас, П. Ладан (Берлін — «Космос»), М. Лебелинець (Варшава), Д. Лебідь, М. Левицький (Київ), М. Левицький (Прага), М. Любченко, Мануїльський, проф. Я. Мамонтов, Ю. Меженко, О. Мізерницький, проф. Меллер (Київ), проф. Ю. Михайлов, С. Мазлах, Міяковський, Максимович, проф. З. Неедлі (Чехія), Нексе (Данія), Ів. Немоловський, Ю. Озерський, проф. С. Остапенко, А. Панов, проф. О. Підгаєцький, проф. М. Плевако, В. Поліщук, П. Панч, М. Полоз, Ол. Попів, П. Попів, А. Прийдешній, В. Радиш, Х. Раковський, Нат. Романович-Ткаченко, Равич-Черкаський, П. Сващенко (Чернігів), проф. С. Семківський, Ів. Сенченко, проф. Слабченко, проф. Синявський, Ол. Слісаренко, М. Скрипник, П. Солодуб, В. Сосюра, Як. Савченко, М. Семенко, К. Тараненко, Мар. Терещенко (Київ), Мик. Терещенко (Київ), проф. Тимофієв, акад. П. Тутківський, Триліський, проф. О. Федоровський, М. Фрунзе, Гнат Хоткевич, Ан. Хвиля, проф. С. Хлюп (Чехія), Чалий, Я. Чепіга, В. Чередниченко (Полтава), М. Чернявський (Херсон), Чубарь, П. Червоний, Ів. Шевченко (Харків), Г. Шкурупій, В. Щепотьєв (Полтава), проф. Д. Щербаківський, проф. Б. Якубський (Київ), М. Яворський (Харків), Мих. Яловий, проф. Яната та інші.

Див. 3 стор. обіортки.

К. 50.

05 (47.74) «1923»=91.79

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ
І ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ
МІСЯЧНИК

221

101(21)

1923
5259/2

№ 6—7

У. Н. - У. Н.
6-КА.

ВЕРЕСЕНЬ

1923

ЖОВТЕНЬ

59

Друкарня-літографія
КНИГОСПІЛКИ
Харків. Нете-
ченська
на бер.,
№ 14.

Д. У. Д. № 4596. Т. 5000.

Зам. № 2376.

Четвертий місяць 1923 6-7

173752

З М І С Т

	Стор.
П. Тичина—Плач Ярославни	1
Микола Хвильовий—«Лілюлі»	4
О. Гатов—Ніч. Пер. В. Сосюра	24
В. Атаманюк—Із нової єврейської поезії	25
Г. Хоткевич—Гуцульські образки	28
М. Драй-Хмара—Осінь	41
Борис Тен—Поезії	42
Г. Петніков—Осінній племін. Пер. С. Кароль	43
В. Чередниченко—Артистка без ролів. П'єса на 3 дії	44
А. Панів—Тифліс-вночі	71
Володимир Сосюра—Віра. Поема	72
А. Хоменко—Національний склад населення України по новіших даних	80
Я. Чепіга—Держава й суспільство в справі виховання та освіти	93
О. Мізерницький—На роздоріжжі	103
І. Ю. Кулик—До розвитку капіталізму на Україні	113
Е. Берглер—Психоаналіз	119
Акад. П. Тютківський—З подорожів по Київщині	136
М. Горбань—Кілька уваг до питання про автора «Історії Руссов»	146
М. Доленго—Київ та Харків—літературні взаємовідношення	151
П. Козицький—Суть музичної творчості Стеценка	158
Проф. Є. Кагаров—Криза історії літератури	170
В. Галзінський—Естетика «Блакитного Роману»	178
Леся Українка—Недруковані листи. Подав І. Ткаченко	187
М. Любченко—Замість міжнародного огляду	197
Вас. Мазуренко—Увага на Середній Схід	203
Хроніка	209
Бібліографія	241
Листи до редакції	267

П. ТИЧИНА.

ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ.

Ліді Папарук.

I

Сніг. Сніжок.
На княжий теремок.
День і ніч круг нього ходить,
плаче голосок:

— Ой князю князьочку,
чи ти за Дунаєм?
чи ти на Дону?
Дай про себе вісточку,
бо умру.

Прислухається княгиня—тільки сніг,
тільки сніг та сніжок,
та за полем та за лісом
голод-голосок:

Батька війна!
Матері 'ма!
Хто побре, хто засіє?—
А—а!

Ой, яка пустеля.

Тут княгиня знов:
— Послужи ще ти, вітрило,
вітре-чорнобров!
Десь князь одступає
з жменькою княжат,—
одвертай од нього стріли,
посилай назад.

Прислухається княгиня—а вітру нема,
тільки сніг та зіма,
та за полем та за лісом
чути голоса:

Ми тебе одвернем!
Ми тебе пошлем!
Будеш ти лежать як князь твій—
каменем...

Ой, яка пустеля.

— Дніпре, Дніпре сондрімайло,
ти нам батько всім.
Встань хоч ти—коли без князя—
царство воскресім.
Царство тихе, праве,
мудре на закон:
щоб одні землі гляділи,
а другі корон.

Прислухається княгиня—тільки сміх,
тільки труситься сміх,
та шумить, шумить шумище
із-під хат, із-під стріх.
Мо вернувся князь з походу?
Мо дружина прийшла?—
Прислухається княгиня—брязк мечей та яса,
та все ближче голоса:
ми тебе воскреснем!

Ой, яка пустеля.

II

Дивний флот на сонці сяє,
гимном небо потрясає,
грає на крилі.
То вертаються титани
чорної землі.
Із далекої літани,
там де королі.

Що далекая літана
вбила пана-вкраїтана,
та не вбила тих,
в кого кров тіче залізна
в жилах молодих,
в кого пісня сонцебризна
і правдивий сміх.

Що шумить-дзвенить верхами?
Що там трусить порогами
вранці на зорі?—
То тікаючи туманять
королі й царі.
То за ними отаманять
скрізь пролетарі.

По-над гóрами, над степом
розлетілись грізним цепом,
стали в один хор.
Не ховайтесь, хитрі лиски,
витягнем із нор.
Б'ють згори, метають блиски—
лиш шумить мотор.

Дивний флот на сонці сєє,
гимном небо потрясєє,
грає на крилі.
То вертаються титани
чорної землі.
Із далекої літани,
там де королі.

Іх внизу стрічають Лади.
Ще й останньої безвлади
повна повноліть.
Мов жона—тонка, колисла—
нива хліб зернить.
Аж за море вусом звисла,
звисла і шумить...

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ.

«ЛІЛЮЛІ».

Павлові Тичині:—

„Власне і це—вар'яція на тему: *vita nova*.
І тут спектакль, і тут знайомий Вам квартет:
товариш Огре, горбун, Льоля і Маруся“.—
Присвячую.

Вилітає експрес і курить.
Тоді в калейдоскопі:

— житà, степи, гони і
північний туман з осінньої магістралі. Провалюються темні
горизонти, оселі, байраки, глухі нетри. Виростають фабричні
посьолки, содові заводи, шахти, домни. Експрес перелітає
яри, могили, похмурі перевали і чути далекий надзвичай-
ний гул.

... А за Тайгайським мо-
стом, де починається робітничий посьолок:

— реальні результати ка-
пебеу.

То заводський квартал, що вже не мовчить,—вийшов
з німого мертвого кола і шпурляє в блакитні межі крицевий
і грізний клекіт.

Це знає гóрод.

... А вранці, ввечері, вночі в завданий час, догов
й спроволюка гудить заводський гудок.—В центрі города
гудка не чути.

... — А що під Тайгайським мостом?

Там теж гудки: то паровики—і в степ і на станцію.
То за кар'єрами пронизливо «кукушка»—кар'єри далі, за
кілька гін.

Товариш Огре живе за
мостом: справа, недалеко, коли з гóрода. Він татарського,
казанського походження. Татарського мало: смуглявість,
матовість, тмяність, от.—З ним живе двоє.

Так-що газетна сучасність. Прекрасна газетна
сучасність, як запах на клумбі: тютюн. Тоді ранкова зоря
надіне нові саф'янці і тихо, нечутно рипить по траві. Тоді
каже горбун Альоша:

— Ізмайле, ти чудак.

Товариш Огре мило усміхається:

— Чому чудак?

І справді: чому чудак? ...А у вікно ллється блакить, а десь кричать паровики.—Горбун теж усміхається.

... І прийшла ще Маруся, і тому що вона якась екзальтована дівчина (горить і тече п'яною вишневою),— думайте: каесему.

Так. Верещить:

— Бачила барахло минулого: академтеатр. Точка... Айда, хлопці, на суботник. Це ж чудовий пережиток каламбурного часу... Чуєте?... А ти, Альошко, живо в райком!.. Що?

І розказує: політпровірка, готовляться. Ха-ха!— Горбун взяв партквиток.

... А Льоля подивилась на Марусю і подумала: «боже мій, хоч би скоріш вечір, хоч би не провалити пародії на «Лілюлі».

Так-що сьогодні дебют: пародія на «Лілюлі». І Льоля надзвичайно наелектризована.

... А це в даль майбутніх віків:

— Зіма в п'ятім році нової ери була хвора, бо довго не було снігу, а була чвирия. Потім випав сріблястий сніжок, але задмухав південний, з Азовського моря, вітер, і сніжок—сріблястий—ростанув. Зімою були калюжі, і туберкульозний город (90% чахоточних) занидів у журі. Це, безперечно, було боляче.

Капебеу формально забігло вперед на 13 днів—по календарю, місяцеслову, Юл'янському, і Україна стала жити по Грегор'янському новому стилю, «в стилі» уесесер.

Саме про 13 днів, чортову дюжину: сьогодні новий рік був раніш різдва приблизно (хто знає?) на тиждень. І це були не диканські фантазії геніяльного Гоголя, а просто—факт.

Під новий рік снігу не було і, здається, за Тайгайським мостом не гув гудок. Тільки гули паровики—і в степ і на станцію. Але про ці гудки потім.

... З товаришом Огре в тім же домі живе і французженка Фур'є. Коли Фур'є брала віолончель (а в степу кричав гудок), вона, Фур'є, думала і про віолончель і про Бордо.

І ще сказати: дім з фасаду—в дим, а задні вікна виходять туди, де рейки спішають од станції і пропадають в лісах, в перельотах далі.

... Так-що сидить горбун Альоша (некрасивий карлик) біля вікна, що в степ, і переписує героїчні п'єси для Льолі. Льоля з волоссям різдвяних ляльок і

з тендитним біло-рожевим обличчям. Обличчя нагадує серпанкову фату,—під вінець. Вона працює в місцевім пролет—культі,

в театральній студії, де керують (в пролеткультурі) один бувший половий тульського трактиру, один бувший-не бувший швайцар (відкіля—в анкеті не записано) і вісім чи дев'ять інтелігентів. Інтелігенти щиро віддаються праці, де-які навіть члени капебеу.

... Але Льоля надзвичайно наелектризована: як вона поставить пародію на «Лілюлі»?

... І ще сказати: напередодні нового року над горо́дом паслись зоряні отари, а місяць, може, був, а, може, й не був, бо кождому багато справ, і кождий кудись спішив.

...— Здається, не був: були зоряні отари і майже весняна теплінь.

От.

... Вечір. О 12-й ночі буде новий рік. Це веселечність. Це всі знають. Бо тодіж згадують молодість, коли хочеться рости вперед, мов дерево, мов рослина, щоб потім умерти, але про останнє не знати,—про смерть. Так. Люди завше хочуть жити,—і це велика правда, яка на землі, без якої буде порожнеча.—Про інші правди де-хто любить говорити і гадати, як під новий рік або водохрещу: на воді, з воском і як: «Світлана». Це так; сказано так, бо митець познає світ.

... А трамвай теж дзвенить, а коли на поворотах—тоскує, бо рипить і виє. До цього звикли, цієї жури не знають. Митець знає...— Маруся улетіла.

І знову до товариша Огре підходить горбун. І знову у вікно ллється блакить.

... —Ти будеш на пародії?

—Буду, Альошо.

Так-що пародію на «Лілюлі» будуть ставити під новий рік, сьогодні, в пролеткультурі.

... Товариш Огре—в капебеу, в експедиції, в редвидаті і ще десь. Любить більш за все відділ хроніки. Колись був членом капебеу, але потім механічно вийшов. Каже: філософські непорозуміння з капебеу. Товариша Огре можна бачити всюди і ніде.—Льоля в партії не була.

... Льоля?

— Ну да, жінка товариша Огре.

... Вечір.

З площі Розі Люксембург трамвай до Тайгайського моста. Побувати треба дома, щоб потім до півночі збирати хроніку в новорічний випуск.

Приїхав давно.

Дома Льоля і горбун Альоша (горбун—швагер, брат Льолін). Горбун і зараз переписує героїчні п'єси для Льолі,—для пролеткульту, для інших клубів, де працює тендитна Льоля.

Горбун каже:

—Ізмайле, подивись у вікно.

Товариш Оґре підійшов і подивився у вікно... (Горбун—некрасивий карлик, євнух, без рослини і пом'ятий, але його очі нагадують Голгофу, коли йшов легендарний Христос на Голгофу).

Горбун задумливо дивиться в присмерк і каже:

— Бачиш? Завше так: паровики чогось суетяться, шиплять, свистять, гудуть. А навкруги—бруд, грязь... Що це? Не знаєш? А коли паровик, минувши депо, вилітає в степ,—він кричить не то радісно, не то журливо: «гу-гу-у»... І от недалеко пускають пари: «Чох-чих!»... А я чогось думаю, що паровик гудить спроволюка так: «ка-пе-бе-у! ка-пе-бе-у!»

І Альоша провів «капебеу», мов голодний вовк в голоднім і дикім степу.

Льоля сказала:

— Ти, Альошо, фантазьор. От і все.

Товариш Оґре сказав:

— Так, він фантазьор. Але він художник. Це правда: паровик в степу кричить «капебеу». Я теж думав про це, але я не найшов образу. Ти, Альошо, художник.

Тоді некрасивий карлик ще сказав:

— А пар по насипу стелеться—ви знаєте, чому?... Коли потяг мчить од семафора—ви знаєте чому?

І засміявся тихо й щиро.

Товариш Оґре спитав:

— А чому?

... Альоша не говорив, і ще сміявся тихо й щиро і дивився Голгофою, коли вели легендарного Христа на Голгофу.

... Сказала і Льоля:

— Ну, говори...

... Вже зовсім присмерк. І далеко, за паровиками, що шиплять, свистять, за брудом вугілля і пару,—далеко фаркнув зелений огонь семафору. І був такий нетутешній, ніби химерний вартовий забутих заулків города... А далі степи причаїлись на глухих неосяжних гонах.

... Зі станції вилетів потяг і кричав на весь степ:

— Гу-у...

... Альоша не сказав чому, і знову переписував героїчну п'єсу для Льолі... А Льоля біля вікна і поспішно пришивала до панталонів (білих, як сніг) мереживо. Бо Льоля, хоч і сама прала панталони, але

без білих як сніг панталонів ходити не могла, і без мережива на панталонах.

... Запалили електрику.

Посередині залізна пічка, а збоку рояль. А ще збоку біла стіни туалетний столик. Ідять мало. Іноді Льоля радить, жартуючи, в помкомгол. Але це буквально. А в тім, без одеколону ніхто не може: ні Льоля, ні Ізмайло, ні навіть Альоша.

На туалетнім столику і художні фігурки. Льоля ще з першого курсу (курси покинула—революція) купувала і любила туалетні прибори, щоб пахлю від неї молодістю, радістю, гімназією, закоханими вечорами, коли хочеться кохати і без кінця когось невідомого, де малинник, де крижовник, де може ходять серпанкові тіні забутих дівчат із забутого теремка, де цілий світ минулого.

... Товариш Оґре похапцем різав на маленькі шматки маненький шматок білого хліба і дивився у вікно, де стояв зелений огонь семафору... І знову у вечерових сутінках степу шипіли, свистіли і вовтузились паровики.

Альоша теж зрідка поглядав туди, і не відомо було, чого поглядав туди некрасивий карлик Альоша.

2

Дивно: під новий рік весна. Це так геніяльно, мов замріяні фантазії геніяльного Гоголя. Це так прекрасно, так надзвичайно...

... Товариш Оґре вийшов і поспішно пішов у задуму зімової весни. Льоля піде потім,—ще рано, вона ще встигне зробити репетицію пародії на «Лілюлі».

... До трамвайної постаянки—40 кроків. Іде. Калюжі тихо замислились на вечірнє небо. Біжить собака, понюхав калюжу і побіг далі. Ще вийшли з двору, що напроти, меланхолійні гуси. Потім з Геґотом кинулись знову до двору, бо собака раптом звернув і рішуче помчав до воріт.

... Але не калюжі думають про небо. То зорі подумали в калюжі і одразу сховались... Так буває часто, коли починає темніти і в порожній вулиці біжить тротуаром похилий пес.

... Товариш Оґре, звичайно, буде збирати хроніку до одинацяті, а потім піде в клуб пролеткульту, що на Садовій 30. Це ж там Льоля буде стрічати новий рік по новому стилю «в стилі» уесесер. Це ж там вона буде ставити пародію не на Ромен Ролана, а на постановку «Лі-лю-лі», п'єси Ромен Ролана. Так-що на постановку міліярди, а колізей без плебеїв. І от ставили пародію на «Лілюлі». Товаришка Льоля Оґре.

На постійній була й Маруся. Прилетіла, влетіла, ковтає слова і так розказує газетну сучасність, так од неї пахне життям, що хочеться заверещати на всю землю, як Глаголін в «Собаці садовника».

І летять уривки:

—Тоді духмяний сум не бувас п'яною радістю, коли вмірають дзвони кармазинового сонця за тихими гаями сільської ідилії. І як Миклуха-Маклай на острові Нової Гвінеї вивчає побут папуасів, так...

так...

... Маруся верещить:

—Я питаю. Я питаю: що за журнал? А він мені: «купіть, баришня: тут заперещонное про Леніна». І це так серйозно, так підпольно... Ха, ха, ха!.. Максиміліяна Гардена з «De profundis».

Присмерк. На тротуарах лежить присмерк. Іще заплутався в заулках і біжить до «Дикої кішки», до «Дитячого Спартаку» ...А десь «ундервуд» шаленіє, а десь стихійна композиція.

І знову Маруся ковтає слова, і знову розказує анекдоти, правду, про це:

—«На веранді сидить стара діва і плаче. —«Чого плачете?»—Тоді вона скаржиться, що вона, мовляв, до 40 літ була чиста, мов сльоза, а тепер її спокусив курортний лікар (на веранді) і погубив навіки. Це ж жах! Ви чуєте: навіки! Тепер вона хоче їхати в столицю і ознайомитись з програмом капебеу, бо тепер хто її візьме... Га? ...Кому вона потрібна... Га?...

—Ха, ха, ха! да-ха-ха-ха!

І Маруся так заливається, що прямо—чорт! ...А потім знову про веранду, про скелі, про море, про морський вітер, що голубий, мов запах і запашний, мов смак.

Все переплуталось. Стихія.

... А трамвай підійшов і одійшов у задуму зімової весни,— з товаришом Оґре, з Марусею, через Тайгайський міст, до центру гóрода, повз міських будівель, завітчаних червоними стягами. В стягах ходив химерний вітер і перебирав полотнища.

По всій вулиці, на всім протязі, стояли ватажки світової революції, наче вулиця і справді хотіла, щоб більш було ватажків світової революції.

Але була жура: ватажки ротаборились, загатили всю вулицю по наказу виконкома, і були тільки рисунки...

—Так?

—Так!

Звичайно, справа зовсім не в рисунках. Безперечно, ілюзія прекрасна річ, але—

—на жаль, не завше.

... Чуєте потенціальні підсвинки з «пре-красної синьої свині»?

... — Так?

— Так!

... і шумів трамвай.

... — Гражданин, ваш білет?

Товариш Огре подав гроші.

Минали червоні вітрини. Назустріч курів автомобіль і дивився гарячими очима. Такими ж очима дивилась і Маруся—вперед, назад, навкруги. І знову верещала:

— Це ж прелість Огре! Чуєш?

Тоді товариш Огре розказав про фантазію некрасивого карлика—про гудки, про капебеу. Маруся заливається: це ж чудовий матеріал для поеми. Але...

— Ха, ха, ха! да-ха-ха-ха!.. Ну, уяви ж, голубчику Огре: прийшов поет зі своєю поемою в редакцію, де сидить суворий редактор з золотими окулярами на носі. Поет дивиться на окуляри, на золоті дротики, і вони нагадують йому золоті австралійські розсипини і, може, далекий індійський океан і, можливо—нарешті!—невідомий південний бігун. Але він ніяк не знає, чому не приймають його поему. І тоді виходить поет з редакції з безпорадною тоскою і рве на маленькі клапті свою поему: «Лі-лю-лі».

... Товариш Огре згадав Альошу і суворо спитав:

— Що ж тут смішного?

— Що тут смішного? Дурний! Це ж побут революції. Це ж прелість, Огре!

Потім вискочила з трамваю і крикнула:

— До побачення, Огре! До вечора! Буду і я на пародії... Хай живе Пупишкін—голова пролеткульту і його заступник — Мамочка! О-о, як стрінемо новий рік!.. До побачення, Огре!

... Знову летіли, минали червоні вітрини. Знову!

... І знову була в цьому така химерна фантастика, що провалитись у безодню, захлинутись, умерти. Воістину в той день город жив невідомим загоризонтним життям і здавалось, що тротуаром бредуть натхненні менестрелі. Здавалось...

... І раптом—здавалось:

— в шумі трамваю хтось розплющив сантиментальні очі і скрикнув нечутно,—в роспуці, в божевільні—невідомо:

... — О, мій прекрасний загоризонтний краю!

Вірю! Вірю так глибоко, так незносно, як пахнуть на забутих кварталах степові бур'яни. Вірю!.. Бо бачу—

і Дафніса й Хлою і молоде кохання, а далі Боккачіо «Амето», а далі ідилія на обніжках духмяних степів. Отари золоторунних, і зелена пісня, мов хміль, тиха, мов пух на скроню...

... І дріжить підо мною земля,
мов полонянка з диких озер! І пливе мій радісний
біль у столітні далі, і мій біль, мов перша пастораль про
золоторунну Хлою...

.....

ПУПИШКІН І МАМОЧКА

(Цей фрагмент вставлено,
мабуть, для контрасту)

... Товариш Огре зиркнув у вікно.

— Хто це?

... Ну да, товариш Пупишкін. Він поспішає до Тайгайського моста, до товаришки Огре, по такій справі: по справі сьогоднішньої пародії на «Лі-лю-лі».

... — І справді: хіба-таки поганий товариш Пупишкін?

Безперечно, хороший! Живе він, значить, на такій-то вулиці, такий-то № ...

— Живе?

— Живе!

— Ну, і бог з ним!

Але хтось не вгамоняється.

Тоді це:

— Товариш Пупишкін, голова пролеткульту — не просто голова: і письменник. Оповідання його починаються фатально так: «Галя внесла самовар і розставила чашки. Петро допіру прийшов із заводу і приніс із собою де-кілька прокламацій ест». Пише товариш Пупишкін свої оповідання за чашкою чаю; говорить: «я вам кажу понятним руским язиком. Як же так, що ви не розумієте?». І дійсно: як не розуміти? Навіть тульський акцент чути!

... — Це який? Це той, що йде!

— Ну да, той що йде: товариш Пупишкін. Він же ще не прийшов, — не підійшов до Тайгайського моста. Він розминувся з товаришом Огре.

... Товариш Пупишкін має «чотирьох ребятьонков» і щиро стоїть на посту. Він дуже задоволений з балетної студії. Там такі еластичні дівчата (учаться), що, «антік морє з шоколадом». Правда, хтось каже, що це міські міщаночки... — Ну, то вільному воля! Знаємо цих архинитиків! Все їм не так!

... — А як же так?

— А так, значить, «вопче».

І от Сонгород. За Тайгайським мостом гудуть паровики.

... Товариш Пупишкін любить говорити, як він захищав Петроград: «ми захищали

Петроград»... А коли приходить товариш Мамочка, заступник його,—товариш Пупишкін питає:

— Так як по твоєму: битіє не определяєєт сознание?

— Не!

— Дурак! Битіє завше определяєт сознание. От тобі приклад і доказ: що таке битіє?

— Сознание!

— Дурак!.. А що таке сознание?

Товариш Мамочка хилиться на канапу:

— Душенька! Яке може бути сознание, коли сплошна безсознательність.

Тоді товариш Пупишкін розгортає книгу і рішуче парірує удар:

— От тобі й Бухарін сказав... нарешті й я тобі кажу!

— Не!

— Дурак... Ти мабуть і сьогодні підпив?

Тоді Мамочка в обійми:

— А ти не дурак, а дура. Ти, голубок, так би мовити, під пресом авторитарности. А я от кажу: «геть всяку авторитарність і да здраствует коллективное творчество». Понімаєш? От де собака зарита: пролеткульт!

Мамочка безперечно тяпнув десь спиртозу: дух нехороший. Правда, і товариш Пупишкін трохи того...

— Ну, ну не кричи. Лягай спати.

Мамочка:

— Я? спати? Потомственный пролетарій? Ні за які коврижки! Будемо бодрствовать. До последней каплі крови... Понімаєш?

і т. д. і т. п. ест.

... Здається, товариш Пупишкін підходить до будинку?

— Ну да!

... Тайгайський міст залишився позаду. Знову в порожній вулиці біжить тротуаром похилий пес. Тихо умірає блакить.

А з заходу насуваються сині тачанки.

... І знову на далеких пустирях тоскує
трамвай.

Льоля пришила мереживо і слухала, як в сусідній кімнаті віолончель. Це французенка Фур'є.

Мадам Фур'є вранці ходила на ринок, в охотній ряд, і розкладала біля себе барахло, що залишилось після революції: вази, мереживо, всякі дрібниці, що їх ніхто не купував, а вона думала куплять. Удень давала уроки, а ввечері грала на віолончелі. Її вважали за «іскопаемое», бо гроші за уроки

вона оддавала за воду, за електрику, інше, і не тільки за себе, а майже за всіх квартирантів. Сама ж жила «бож'їм духом» і віолончеллю, музикою, що сама творила.

Французенка—породиста жінка, і коли вона стоїть в охотнім ряду біля барахла, вона імponує своєю постаттю і своїм обличчям. До неї підходять і дивляться на неї. А барахло лежить, і його не купують.

Фур'є каже:

— Колего, товар хороший. Може, купите?

«Колега»—усміхається і нахабно дивиться на її обличчя. Це більше випадкові завітальники ринку: з кокардами на капелюхах. Спекулянти на Фур'є вже не дивляться і вона вже їм не каже:

— Колего, товар хороший.

Фур'є вся в зажурних піснях віолончелі. Вона всіх любить, всі для неї друзі: і нарком і провокатор,—це логіка її любови.

... А Льоля підвелась і зітхнула.

Тоді в кімнату входить горбун.

Він розказує про одну комуністку, що має золотий перстень: колись одбирали у парткасу на голодних, а вона «забула» оддати і тепер хоче комусь продати.

...— Як по-твому: треба говорити про це чи ні?

— Покинь дурниці! Нічого я не знаю.

— А я от знаю...—і горбун знову засміявся тихо й щиро і дивився Голгофою, коли вели легендарного Христа на Голгофу. Потім сів і теж слухав мадам Фур'є: віолончель.

... А музика така:

— на мільйонних шляхах, на закинутих дорогах брякнула, кинула шпагу зоря. Там же плентаються багрянні коні.

...І раптом шум: то за вікном проходять табуни, мабуть, каравани на північ...

— Хеопс—Хуфу! Хеопс-Хуфу!..

Але віолончель бурю—тоді степовий вітер, і летять в чебрецову далечінь дороги. Тоді кінь вдаряв на гони і скаженів...

І знову греміла зоря на далеких шляхах...—Хеопс-Хуфу!..

...— Льольо!

— Я.

— Ти слухаєш?

— Слухаю.

Французенка не втихала.

... І тоді ж, коли чуєш віолончель мадам Фур'є,—хочеться сказати, що в житті не буває такої болі, коли проходять вітри трівожні. І сідає поет і хоче творити не безпорадний реквієм, а гімн весняному шуму. Він не хоче творити реквієм, бо редактор з золотими окулярами

на носі скаже написати іншу поему. Тоді поет виходить на вулицю і думає про життя, що воно обов'язково прекрасне, і думає про тайфун, якого ніколи не бачив; і тоді золоті ріки течуть біля його серця. Поет каже:

— Савоїя!

І думає, що савойари—убогі люди, що уходять з гір на чужину, на заробітки, щоб не вмерти в горах, бо життя—

— безмежна кармазинова ріка і протікає вона по віках невідомо відкіля і невідомо куди.

... Альоша сидить, задумався над героїчною п'єсою, а потяг кричить в степу:

— Гу-гу...—довго, спроволака.

І думає горбун тоді про Мафію, і думає, що він ніколи не належав до таємної Мафії,—він тільки врізається клинком в нальоти плутократії, його біль у Сіденґемі життя.

... І знову зажурно сказав Альоша.

— Савоїя!

МАДАМ ФУР'Є.

... Льоля пішла й сказала:

— Драстуйте, мадам Фур'є!

— А, це ви, Льольо?... Харашо! Сідайте! Драстуйте!.. Знаю, знаю: у вас новий рік. Це радісно... А я сюди вже давно приїхала і звикла по-старому. Але це нічого: новий рік—це радісно... Я буду святкувати і ваш.

Льоля сказала:

— Ви хорошая, мадам Фур'є, і я вас люблю за вашу щирість.

Мадам Фур'є збентежилась, заметушилась, а потім не знала, куди положити руки.

— Ви, Льольо, мене так схвилювали—і мені соромно, бо я забула про ласку.

Потім французенка заспокоїлась і грала Льолі якусь маненьку пісню з Бордо, здається, з департаменту Жіронди. Пісня була тепла і запашна, але й туманна, як винний гóрод далекої Франції, як закинутий беріг замріяної Гарони.

Льоля думала, що йти на Садову 30—рано: ще не зібралась студія, щоб готувитись—генерально—до постановки пародії на «Лілюлі». Льоля слухала пісню і згадувала гімназію і товариша Оґре, коли він кінчав університет і коли вони стрілись на концерті Карузе, на гальорці. Це перший раз. Оґре сказав:

— Я люблю Карузе за теплоту в його голосі.

І Льоля тоді подумала, що він сказав:

— Я люблю тебе, моя кохана.

Потім він провів її до самої квартири, і вона цілу ніч не спала: боялась, щоб товариша Огре не зачипили хулігани.

... Мадам Фур'є два рази зіграла манесеньку пісню з Бордо і ще грала. Француженка прекрасно володіла віолончеллю, бо вона була колись в консерваторії.

... Проходив трамвай повз дому—це було чути. Ще було чути: біля Тайгайського моста гудки. Ще було чути: йде зімою весна.

... У мадам Фур'є була порожня кімната, і тільки стояла біла кровать, а над кроваттю, на стіні білий килим з білим лебедем, який хотів улетіти. Француженці на лівій щоці родинка і три волосика на ній.

... Тоді Льоля подумала: мадам Фур'є і «Лілюлі». А потім подумала про Бордо, про далекий город Франції.

Коли віолончель стихла, Льоля сказала:

— Я слухаю віолончель і думаю, що все-таки в моїй душі чогось бракує.

Мадам Фур'є сказала:

— Я, Льольо, не скінчила консерваторії, і я не передам тонких нюансів моєї симфонії.

Льоля сказала:

— Ах, мадам Фур'є, ви мене не зрозуміли. Ви так натхненно, так талановито передаєте маненьку пісню з Бордо!.. Я думаю, що ваша віолончель—жива істота, і в ній жодного дисонансу... А от в моїй душі не те.

Француженка обняла Льолью і сказала:

— Ви, Льольо, тендитна дівчинка, яка літає, як метелик. А щоб жити, треба... як це сказати? В Бордо так кажуть: *ordre de bataille*.

Льоля тихо дивилась на мадам Фур'є і мовчала. Тоді француженка говорила далі:

— Так. Боевий порядок. *Ordre de bataille*. Инакше і ви, Льольо, будете «іскопаємое». Я знаю, це мене так... Але я вже инакше не можу. Вам треба инакше, по-новому. Инший дух. Більшовизм. А я, Льольо, труп.

Мадам Фур'є схилила голову на віолончель і задумалась. Льоля теж задумалась. А потім, раптом, француженка скинулась:

— Я, Льольо, дуже рада, що ви сьогодні стрічаєте новий рік. І я буду стрічати. Новий рік—гарно: все думаєш: «а чи не прийде щось инше?»...

Ще шумів трамвай. Льоля подумала, що мадам Фур'є ніде стрічати новий рік, і їй було шкода француженки, бо Льоля не могла покликати мадам Фур'є стрічати новий рік у пролеткульті, що на Садовій 30.

Льоля попрощалась і пішла в свою кімнату, бо вже час було їхати в гòрод. Лєолья згадала скриньку з дрібницями біля охотного ряду і на тумбочці підручники і французький роман, здається, Гюго і Анна Кареніна на французькій мові з порнографічним малюнком на обкладинці.

... Сидів некрасивий карлик

Альоша, і Лєолья йому сказала:

— Ти, Альошо, дійсно художник. Ти гарно придумав: саме так і кричить паровик, коли вилітає в степ.

11

Товариш Огре був на тютюновій фабриці—за хронікою. Там його стріла жиначий організатор—товаришка Шмідт, яку він часто бачив у парткомі. Товаришка Шмідт схопила його за руку і потягла у фабричний клуб.

... — От подивіться, як ми будемо святкувати. От подивіться...

... Була заля, в залі—буфет, а в буфеті: конфетки, яблука та інше. Ще в залі було багато дівчат-робітниць з фабрики, які вібігали в залю, підбігали до вікна, дивились у свічадо, і від них пахло дешевими духами. Потім дівчата товпились біля дверей і питали схвильовано:

— Ще?... Та де ж вони, господи...

Вони чекали оркестрантів.

Ще було: піраміди (стояли для краси) з рекламою: «папіроси тов. Петровскій» і з рекламою: «Осінні скрипки».

... Товаришка Шмідт схвильовано говорила:

— Ну, скажіть щиро: де це в світі?... А може б хто інший зробив?

Товариш Огре сказав:

— Ясно. Тільки—ми!

Товаришка Шмідт була безмежно рада і рожево-схвильована. Вона підбігала до піраміди «тов. Петровскій» і до дівчат, що нетерпляче чекали оркестрантів і не знала, що їй ще зробити, бо все вже було зроблено.

... А коли товариш Огре зібрав хроніку, товаришка Шмідт спитала:

— Ну, а як у вашім районі? Ви, здається, в Замалайськім?

Тоді товариш Огре почервонів і збентежено сказав:

— Я—безпартійний!

— ?... Ви безпартійний?

... І пробігла чорна кішка.

... Товаришка Шмідт холодно сказала:

— А я думала, ви в парткомі...

Товариш Оґре гадав, що він згорить і думав несподівано про Тайгайський міст і—під ним паровики.

... Товариш Оґре сказав:

— До побачення!

Товаришка Шмідт сказала:

— До побачення!

Але це було так холодно, ніби зіма, і непривітливо, ніби глибока осінь.

... В голові блукали уривки: «Ясно. Тільки—ми!»

... На Байкальській вулиці товариш Оґре бачив великий прожектор, що освітлював усю вулицю і комольську новорічну процесію. Це, безперечно, було грандіозне видовисько. Пливло голубе небо, з ріки пахло баговінням, ніби й справді баговіння було зимою. За ріку, в темряву відходила міська жура.

... А комольці сурмили в сурми, дзвонили в дзвоники і освіщали вулицю сотнями чарівних смолоскіпів. За комольцями гуділи натовпи.

... На розі товариш Оґре бачив заступника Пупишкіна—товариша Мамочку. Мамочка біг у трактір до вірмена.

... Сотні ватажків світової революції дивились з будівель по наказу виконкома... Але знову була розпроклята тоска.

... — Гражданин, будь ласка, пропустіть!

... — Полюбуйтеся, громадянин, на кощунство...

Сссволочі!

... — Йшла бабка напроти комольців, напроти попів-комольців, і побачила кадила в комольців... Скрикнула! і—впала!

За бабкою карета допомоги не приїхала, і бабку підвели громадяне.

... З південних кварталів города пішов теплий вітер; тоді комольські смолоскипи пускали огняні язики на тротуари. Біля собору, що напроти виконкома, комольці справляли комольське свято нового року.

... — Гражданин, подивіться, яке кощунство!

... А висока каланча собору мовчки відходила в синю безодню неба. Ще пролетів вітер з південних кварталів города...

... Новий рік. Щастя. Думаю: чи не прийде щось інше?—Товариш Оґре почув у чоботях воду, бо чоботи були дираві, і туди набралась вода... А під новий рік і водохрещу старого стилю, не «в стилі» уесесер, гадають про майбутнє на воді з воском і як «Світлана».

Товариш Оґре згадав (бачив у друкарні), що на різдво комольці мають колядки і щедрівки, але не ці:

— Щедрик-ведрик, дай вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски...

... Ні!.. Не ці!...—... А життя йде рік за роком, і кождий рік—стрічаємо новий рік: «чи не прийде щось інше?»...

... Товаришка Шмідт сказала:—«Ви безпартійний»?—І стало холодно, як зима і непривітливо, мов осінь.

... А збоку хтось регоче і розказує про «артемовців», про дім пролетарського студентства, про женвідділ, про каесему. Тоді блакитнить весна дзвональними дзвониками і похмуро костить баба-яга костяна нога—сива зима з шкульгальною палицею в зімальну північ.

... —О... О... О, новельний фальстаф! Як Мануель Сведенборг віриш в своє призначення пророка!...

... І тоді дзвональна звена веснальної дзвими блакитнить на душальній душі поета. І, припустім, він питає:

— Марусино, скільки років до наших великодніх дзвонів?

Тоді Маруся каже:

— Я—радість. Я—тема твого життя. Летять журавлі по далеких полинних дорогах. Кричать удоди в гаях: «уту-тут! уту тут!» І ти знаєш, як буває біля річки, коли ловимо коропів, коли в прозору воду падає невідоме небо!.. О, дзвональна звена веснальної дзвими!...

... — А коли комольська процесія зникла за собором—прожектор погас. Тільки сине небо пливло в тротуари Байкальської вулиці.

606

— Браво! Браво! Браво!

Гучні оплески стріли Льолю, коли вона вийшла після постановки пародії на «Лілюлі». Льоля горіла, Льолі згоріли вуха; потім зробила реверанс і побігла за лаштунки.

Вже все. Більш нічого не буде. Там, на Садовій 30, в пролеткульті.

Тоді із зали вийшла публіка. Була публіка і публіка.

Одна публіка розходилась, друга публіка залишилась стрічати новий рік.

... Героїня вечора — Льоля. Але герой вечора — бувший і т. д. — товариш Пупишкін. У фойє його качали на руках за труди по організації пролеткульту і пролеткультівських ідей. І за постановку—теж—пародії на «Лілюлі», п'єси Ромен Ролана: качали.

Товаришу Пупишкіну хотіли зробити приємність і піднести від публіки сюрприз. Пішли за сюрпризом.

82-81

...Але в цей мент хтось уже підніс несподіваний сюрприз (це, безперечно, було не тактовно): статуетку з Дон Кіхота.

Товариш Пупишкін трохи збентежився, але раптом кинувся на підносителя. І, обійнявши його, три рази—по руському звичаю—поцілував.

Тоді публіка (машинистка пролеткульту і писар пролеткульту) вийшли з сусідньої кімнати і піднесли вже справжній сюрприз товаришу Пупишкіну. Саме—

ТУЛЬСЬКИЙ ПУЗАТИЙ САМОВАР.

Товариш Пупишкін до того був зворушений, що заплакав радісними сльозами і поцілував по три рази—по руському звичаю—публіку, що підносила йому самовар: машинистку пролеткульту і писаря пролеткульту. Потім публіка ще щиро вітала товариша Пупишкіна і качала його на руках.

...А потім одна публіка зовсім розійшлась, а друга публіка зовсім залишилась.

... В театральній студії дзвеніли тарілки.

... Новий рік. Щастя. На вулиці було ясно, бо людське щастя і найсправжніше це: бачити глибоке небо, чути весняні подихи, бачити зіму, літо, осінь, вересень... Це найсправжніше щастя, і не треба для цього гадати на воді, з воском і як «Світлана».

... В пролеткульті був і некрасивий карлик Альоша — з Льолею прийхав. Прийшов уже й товариш Огре.

Але знову дивився горбун Голгофою, коли вели легендарного Христа на Голгофу. Потім, раптом, з тоскою і спорзно дивився на красивих дівчат.

... Летіла Маруся з товаришом Мамочкою і підморгувала товаришу Огре. За стіл не сідали до пів на 12, і никали з кімнати в кімнату.

Бігав пролеткультівський поет і всім деклямував:

— «О, красний прекрасний
цвет! Рабочій, рабства больше
нет! Вперьод, вперьод! Время
не ждьот. Так і вздыхая, так
і вздыхая, на панелі ізмигнаних
улиц струїтся первое мая».

Пролеткультівський поет ніяких авторитетів теж не визнавав, — як і Мамочка. Він був, так би мовити, зовні всякої «авторитарности». Маруся каже: «Раніш досить порядні вірші писав. А тепер лаври імажинізму не дають покою... Пороть треба».

І ще Маруся каже: «Буває люди течуть біля серця... Правда?» — І від неї так пахне сонцем, наче вона перепливла сонце, коли ярами проходив туман, а луки співали на «достойно» в юне небо... а хлоп'ята розклали огнище і пасли коней. Коні підводять голови, прядуть вухами і тріваюно дивляться в ніч.

... Некрасивий карлик знову спорзно дивився на красивих дівчат, але красиві дівчата не звертали на його уваги.

Тоді підійшла до Альоши дівчинка, і некрасивий карлик погладив її по головці.

Віддалік сиділа (теж) некрасива жінка. Від тієї жінки і пішла дівчинка. То була її мама... І мама сказала дівчинці:

— Настенько! коли тебе будуть питати про маму, так ти не кажи, що я твоя мама, а скажи, що я твоя сестра.

Некрасива жінка, мабуть, хотіла кохати, і тому не хотіла щоб знали, що у неї єсть вже така велика дівчинка.

... Некрасивий карлик ще раз погладив по головці дівчинку, по її мягких, як пух, волоссях. Він спитав, вказуючи на некрасиву жінку:

— Дівчинко! Ото твоя мама?

Тоді дівчинка сказала:

— Я — сестра мамина, у мене мами нема!

...Пройшов товариш Огре з Льолею і з товаришем Пупишкіним. Дзвеніли тарілки. В одній кімнаті співали «малоросійських» пісень — трохи зажурних, не таких, як під новий рік.

... А новий рік — щастя. — У Льолі згоріли вуха, Льоля горіла й досі. Товариш Огре розгублено відповідав на запитання...

...Товаришка Шмідт

сказала: «—Ви безпартійний?»

... — О, красний, прекрасний цвет! Рабочій, рабства больше нет!..

А в фойє й досі говорили про те, як товаришу Пупишкіну піднесли самовар—сюрприз од публіки, і досі кричав Мамочка.

... Нарешті покликали за стіл. Дзвеніли тарілки. Було пиво. В сусідній кімнаті була й «миколаївська». «Миколаївську» пили ті, кого викликав—по секрету—пролеткультівський поет. Були тости.

... Маруся верещала:

— Слухайте про начьотчиків. Скоро почнеться політпровірка. Наша публіка майже збожеволіла: зудить, зудить, як приготовішка. Скоро на Сабурову дачу пачками... Словом — Гопсаса!

Але Марусі ніхто не слухав, і вона втікла з вечора.

... Товариш Огре захмілів. Захмілів і горбун. Тоді сказав товариш Огре товаришу Пупишкіну:

— Так, я п'яний. Але що у п'яного на язиці, то у тверезого на думці... Знаєте?... І скажу правду: боляче! Бо ні сюди, ні туди: біла ворона.

Товариш Пупишкін сказав:

— Совершенно правильно: ні сюди Микита, ні туди Микита... Це участь інтелігенції... Ну, а як і мені правду сказати, то і я трохи інтелігент. Правда, не той, так би мовити,...

... А пролеткультівський поет знову кричав над Льоліним вухом:

— Вперьод! Вперьод! Время не ждьот!

Льоля знову думала про постановку пародії на «Лілюлі», потім подивилась на товариша Огре і задумалась.

... Дванадцята година.

Новий рік. Щастя. Новий рік по новому стилю, «в стілі» уесесер.

... Товариш Огре говорив:

— Так, я трохи п'яний і скажу: сіра осінь на моїй душі... А два з половиною роки я був членом капебеу, і на всіх фронтах... а тепер боляче: знаєте — біла ворона...

Товариш Пупишкін говорив:

— Совершенно правильно! Це закон матеріалістичної діалектики. Битіє определяет сознание. Йде на зміну пролетаріят.

Потім товариш Пупишкін підійшов до самовара, до свого сюрприза й сказав:

— Хороший самовар. Справжній тульський... Так-що молодці хлопці!

... Некрасивий карлик Альоша раптом зірвався і пішов у куток. Теплий хміль з голови перейшов йому в нутро, і відчував горбун, що наростає в грудях, накіпає щось, і дивився на красивих дівчат вже злісно і спорзно. Але раптом все туманилось, — тоді виростали перед очима дикі поля і ростріляний горизонт, — і от загорівся захід. Вечір. Перепелинний бій, і так незносно пахне трава.

... — Чого ви замислились?

До Альоші підійшла некрасива жінка, яка залишила свою дівчинку в сусідній кімнаті. Некрасива жінка, граючи очима, сіла біля горбуна.

... — Сіла?

— Сіла.

... Тоді некрасивий карлик спитав злісно і яро:

— Чого я задумався?...

І плюнув в обличчя некрасивої жінки. Цього ніхто не бачив, і некрасива жінка мовчки одійшла знизивши голову: покірно, як на Голгофу.

... Йшла друга година. Де-хто пішов уже в сусідню кімнату і там заснув. Але більшість— сиділа за столом.

Льоля ще випила трохи, і була вже весела, і говорила про постановку пародії на «Лілюлі». Товариш Оґре мовчки слухав товариша Пупишкіна.

... Тоді підійшов до столу Альоша і сів біля Льолі. Де-хто дивився у вікно, де мріяло небо...

ФІНАЛ

... Некрасивий карлик сказав голосно, і всі стихли:

— От що: хочу новину сказати... Знаєте, як гудить паровик, коли вилітає в далекий степ?... Ви думаєте так: Гу-у-у!...

Льоля сказала:

— Ну да... Він чудово придумав. Скажи, Альошо!...

Всі причаїлись, слухали.

... Тоді некрасивий карлик голосно і схвильовано сказав:

— Коли паровик вилітає в далекий степ, коли він пролетить зелений семафор,—тоді він назад кричить так: в п...—у-у!

Альоша так чітко протягнув на «у» площадне слово, що майже всі підскочили.

Льоля фаркнула. Всі фаркнули.

Товариш Пупишкін закричав:

— Скоріш ведіть його... він п'яний!..

Товариш Оґре підвівся:

— Альошо, ходім до дому...

Льоля збентежено підбирала волосся і здивовано дивилась на Альошу.

... Некрасивий карлик мовчав.

ЕПІЛОГ

До Тайгайського моста йти далеко. Льолю так знервував Альошин вчинок, що вона не могла йти з ним поруч. І Льоля побігла вперед.

В центрі города о другій годині, зімою в п'ятім році, нової ери, під новий рік по новому стилю, «в стілі» уесесер—шумували вулиці...

... І думалось, що савойяри—убогі люди, які уходять з гір на чужину на заробітки, щоб не вмерти в горах, бо життя—

безмежна кармазинова
ріка і протікає вона по віках невідомо відкіля і
невідомо куди.

... Далі шум стихав.

І нарешті зовсім стих, коли наблизились до робіт-
ничого посьолку.

З півдня на гòрод навідав туман.

... Товариш Оґре і горбун
йшли поруч.

Альоша іронично подивився у вохку за квар-
тальну даль і зітхнув. Потім спитав:

— Ізмайле, ти на мене сердишся?

Товариш Оґре сказав:

— Ні.

— А коли ні, то скажу тобі: нудно мені,
Ізмайле, і скоро я умру.

Товариш Оґре зиркнув на некрасивого
карлика, і не бачив: жартує він? І в сірих потоках мряки,
що йшла на гòрод, знову пізнав Голгофу, коли вели леген-
дарного Христа на Голгофу.

І спитав—трохи патетично—
товариш Оґре:

— Скажи, Альошо: ти не знаєш, в чому
полягає краса і радість земної муки?

— Не знаю.

— А я гадав, що ти знаєш, бо ти, Альошо,
художник.

... Підходили до Тайгай-
ського моста.

Вночі під Тайгайським мостом стихають паровики,
тільки біля депо чути задумане шипіння.

... Над Тайгайським мостом—далекі зоряні
верхів'я і їх прикрив туман.

... Йшов новий рік. Почався не
зовсім весело, і коли гадати на воді, з воском і як «Світ-
лана»—не весело на цілі довгі-короткі місяці.

... Крізь мряку, туди в степ, маячив зелений
огонь семафору.

... Льоля пройшла вже Тайгайський міст і сту-
кала в двері.

Раптом зі станції вилетів потяг.

... А коли увійшли в кімнату—чули, як
далеко в степу кричав паровик:

— Гу-у!...

... Сказав товариш Оґре:

— Альошо, у мене болить голова. Будь ласка,
подай графин.

Сказала Льоля:

— Води в графині нема. Хай набере з крана.

Горбун підійшов до столика, де лежали героїчні п'єси і взяв стакан. Потім некрасивий карлик Альоша подумав, що завтра йому треба йти в райком.

... А за стіною мадам Фур'є, очевидно, взяла віолончель.

І знову чути було зажурну пісню з Бордо—з далекого города, загоризонтної Франції.

Мадам Фур'є мабуть стрічала новий рік.

Старосвітський
грудень 1922 року.
Харків.

ОЛЕКСАНДЕР ГАТОВ.

Н І Ч.

Ворота замкнено. Тривожні лица.

Предсмертний крик.

Лиш вершник иноді по вулиці промчиться,
та грузовик.

На два боки чотирі грізних дула
майнула сталь.—

І через мить уже їх проковтнула
глибока даль.

«Огонь!». Лиш ніч одрапортує гулом
через поріг,

хто там, під небом чорним і нечулим,
в-останнє ліг.

Переклав з російської В. Сосюра.